

หัตถกรรมกระดาษอัด

Papier Mâché

วุฒิ วัฒนสิน*

ความเป็นมา

หัตถกรรมกระดาษอัด มีชื่อเรียกในภาษาฝรั่งเศสว่า 'Papier Mâché' (อ่านว่า เปปือมาเช) มีความหมายว่า กระดาษที่ถูกเกี่ยวทำให้ยุ่ยและนำไปขึ้นรูป

ชาวจีนเป็นชนชาติแรกที่พยายามทดลองนำกระดาษมาฉีกออกเป็นชิ้นเล็กๆ ผสมเข้ากับกาว แล้วนำมาปั้นหรือหล่อให้เกิดเป็นงานหัตถกรรมจากกระดาษที่สวยงาม และในระยะแรกนี้มุ่งเน้นการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษเพื่อนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ เช่น ประดิษฐ์เป็น โต๊ะ เก้าอี้ ถาดใส่ของ กล้องใส่ของ ฯลฯ หลังจากนั้นงานหัตถกรรมกระดาษได้เสื่อมความนิยมลงไปโดยไม่ทราบสาเหตุ

ในศตวรรษที่ 18 สมัยนโปเลียนในประเทศฝรั่งเศส ได้มีการฟื้นฟูการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัดขึ้น โดยปรากฏหลักฐานผลิตภัณฑ์จากกระดาษอัดซึ่งส่วนใหญ่เป็นของใช้ภายในบ้านซึ่งเน้นประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ตู้ โต๊ะ ถาด กล้อง และเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ

ในปี พ.ศ. 2499 มิชชันนารีอเมริกันได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเมืองไทยได้นำหัตถกรรมกระดาษอัดมาเผยแพร่ในเมืองไทยในรูปแบบของตุ๊กตา คน และสัตว์ต่างๆ สำหรับคนไทยมีความคุ้นเคยกับหัตถกรรมกระดาษอัดในรูปแบบของหม้ออมสินสีแดง หัวโชน และหัวโตในชบวนแห่ตามเทศกาลต่างๆ

*อาจารย์ แผนกวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปัจจุบันหัตถกรรมกระดาษอัดของไทยได้รับการพัฒนาในด้านการออกแบบ และเทคนิคการประดิษฐ์ดีขึ้นมาก สาเหตุเพราะมีการผลิตหัตถกรรมกระดาษอัดในระบบอุตสาหกรรมผลิตและจำหน่ายเป็นสินค้าออก ได้รับความนิยมจากต่างประเทศจนติดอันดับ 1 ใน 10 ของงานหัตถกรรมส่งออก ได้มีการศึกษาและพัฒนารูปแบบ และเทคนิคในระดับโรงเรียน ทั้งในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา

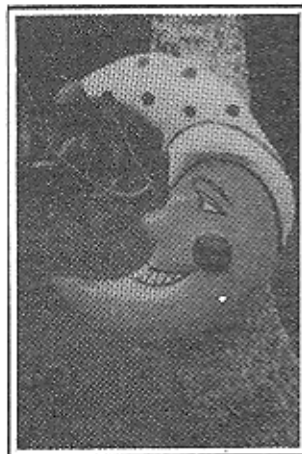
ลักษณะทั่วไปของหัตถกรรมกระดาษอัด(Papier Mâché)

หัตถกรรมกระดาษอัดโดยทั่วไปจะต้องใช้วัสดุที่นำมาประดิษฐ์ส่วนใหญ่เป็นกระดาษหรือกระดาษทั้งหมด และเมื่อประดิษฐ์ออกมาแล้วไม่ว่าจะประดิษฐ์ออกมาในรูปแบบใดต้องแสดงให้เห็นลักษณะพื้นผิวที่ทำมาจากกระดาษ มีน้ำหนักเบา แข็งแกร่ง และทนทาน

ประเภทของหัตถกรรมกระดาษอัด แบ่งตามลักษณะของประติมากรรมได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ประติมากรรมแบบนูน (Relief) ได้แก่

แบบนูนต่ำ (Low Relief) และแบบนูนสูง (High Relief) อันได้แก่หัตถกรรมกระดาษอัดที่มีฉากหลังและมีลวดลายนูนและลึกลงไป ถ้ามีลักษณะนูนขึ้นมาเล็กน้อยเรียกว่า แบบนูนต่ำ แต่ถ้ามีลักษณะนูนขึ้นมามาก เรียกว่า แบบนูนสูงได้แก่ หัตถกรรมกระดาษอัด ตัวเรือนาฬิกา กรอบกระจก รูปพระจันทร์ ภาพคนและภาพสัตว์ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้สอยและประดับตกแต่งภายในอาคาร (ดูภาพประกอบที่ 1)

ภาพที่ 1

2. ประติมากรรมแบบลอยตัว (Round Relief)

หัตถกรรมกระดาษอัดที่เหมือนกับของจริง คือสามารถมองได้รอบด้านตัวอย่างได้แก่ หัตถกรรมกระดาษอัดรูปสัตว์ รูปคน รูปทรงอิสระต่างๆ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้สอยและวางตกแต่งภายในอาคาร (ดูภาพประกอบที่ 2)

ภาพที่ 2

ประเภทของหัตถกรรมกระดาษอัด แบ่งตามลักษณะการนำมาใช้

1. หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทตกแต่งเพื่อความงาม หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทนี้ เน้นความสวยงาม ตอบสนองความต้องการทางจิตใจ เฟลิดเฟลีน และสบายใจ ได้แก่ หัตถกรรมกระดาษอัด รูปคน รูปสัตว์ต่างๆ
2. หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทนี้ เน้นทั้งความสวยงามและสามารถนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ได้ ได้แก่ หัตถกรรมกระดาษอัดตัวเรือนนาฬิกา กรอบรูปภาพ กรอบกระจก ถาด กล้องทึบ

ขั้นตอนการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัด

โดยทั่วไป การประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทหุ่นตัว หุ่นสูง หรือลอยตัว จำนวนมาก ๆ จะมีขั้นตอนการปฏิบัติงานตามลำดับดังนี้

1. ขั้นตอนการออกแบบ
2. ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ
3. ขั้นตอนการทำแม่พิมพ์
4. ขั้นตอนการอัดกระดาษ
5. ขั้นตอนการตกแต่ง
 - การตกแต่งผิว
 - การตกแต่งลวดลาย ระบายสี
 - การเคลือบเงา

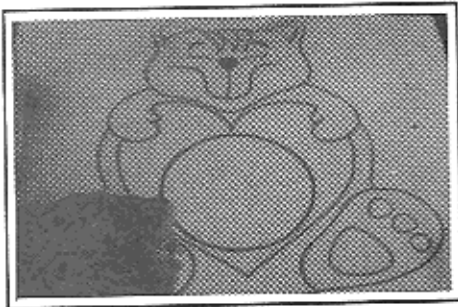
วัสดุอุปกรณ์ในการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัด

1. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการสร้างต้นแบบ ได้แก่
กระดาษวาดเขียน กระดาษลอกลาย ดินสอ กระดาษคาร์บอนด์
2. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการสร้างต้นแบบ ได้แก่
ดินเหนียว ดินน้ำมันหรือโฟม
เครื่องมือปั้น แกะสลัก และใบมีด
กระดาษทราย
กาว
3. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการทำแม่พิมพ์ ได้แก่
ปูนปลาสเตอร์
ดินน้ำมัน
4. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการอัดกระดาษ ได้แก่
กระดาษโทรศัพท์หน้าเหลือง
กระดาษปรู๊ฟหรือกระดาษหนังสือพิมพ์
กระดาษขาว-เทา หรือ กระดาษกล่องใส่รองเท้า ฯลฯ
กาวที่เคี้ยวจากแป้งข้าวเจ้า
5. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการตกแต่ง ได้แก่
สีโปสเตอร์ หรือ สีน้ำพลาสติก
น้ำมันเคลือบเงา (Varnish)
น้ำมันสน
แปรงทาสี แปรงทาน้ำมันเคลือบเงา
ฟูกั้นระบายสี กลม-แบน

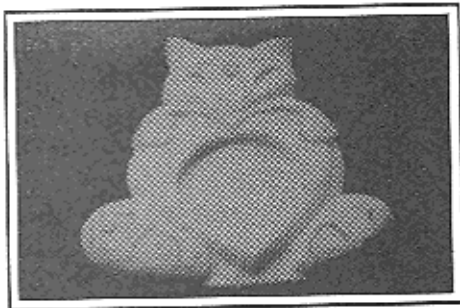
การประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัด ประเภทนูน (Relief)

การประดิษฐ์ตัวเรือนนาฬิกา

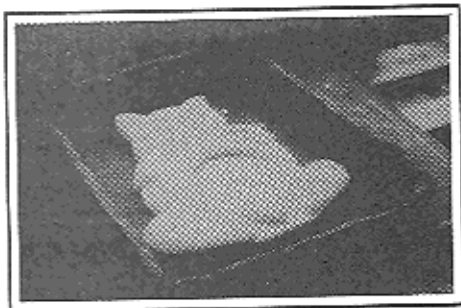
ตัวเรือนนาฬิกาที่จะประดิษฐ์ด้วยวิธีการอัดกระดาษจัดว่าเป็นหัตถกรรมกระดาษอัดประเภทนูนสามารถประดิษฐ์ได้จำนวนมาก และสามารถประดิษฐ์ได้ตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

ภาพที่ 3

ภาพที่ 4

ภาพที่ 5

1. ขั้นตอนการออกแบบ

ออกแบบรูปร่างของตัวเรือนนาฬิกา โดยร่างภาพลงบนกระดาษวาดเขียน หรือกระดาษลอกลาย ในการออกแบบควรคำนึงถึงความงามและสามารถนำไปใช้สอยได้ประโยชน์ตามต้องการ (ดูภาพประกอบที่ 3)

2. ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ

2.1 ลอกแบบลงบนโฟมตามทีออกแบบไว้

2.2 ตัดโฟมออกเป็นรูปร่างตามออกแบบ

2.3 ตกแต่งให้โฟมมีความสูงต่ำตามต้องการด้วยใบมีดตัดเตอร์

2.4 ตกแต่งพื้นผิว ด้วยกระดาษทราย

เราก็จะได้ต้นแบบตัวเรือนนาฬิกาแบบนูนที่พร้อมจะทำแม่พิมพ์ในขั้นตอนต่อไป (ดูภาพประกอบที่ 4)

3. ขั้นตอนการทำแม่พิมพ์

3.1 วางต้นแบบลงบนพื้นเรียบ กั้นดินน้ำมันหรือดินเหนียวรอบหุ่น ให้มีความสูงกว่าความหนาของต้นแบบ (ดูภาพประกอบที่ 5)

3.2 ผสมปูนปลาสเตอร์ โดยใช้ปูนปลาสเตอร์เหลวในภาชนะซึ่งใส่น้ำไว้แล้ว จนปูนปลาสเตอร์เสมอกับน้ำ คนปูนปลาสเตอร์ให้เข้ากับน้ำ

3.3 เทปูนปลาสเตอร์ทับต้นแบบให้เสมอกอขบที่ก้นไว้ และพยายามให้ด้านหลังเรียบเสมอ

(ดูภาพประกอบที่ 6)

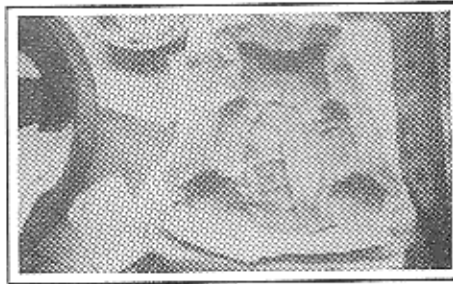
3.4 เมื่อปูนปลาสเตอร์แห้ง พลิกแม่พิมพ์หงายขึ้น

แล้วแกะโฟมออกให้หมด

3.5 ใช้เครื่องมือแกะสลักและกระดาษทรายขัดตกแต่งให้ผิวแม่พิมพ์ดูเรียบร้อย

ภาพที่ 7

ภาพที่ 8

ภาพที่ 9

ภาพที่ 10

เราก็จะได้แม่พิมพ์ที่พร้อมจะอัดกระดาษและผลิตออกมาได้เป็นจำนวนตามต้องการ

4. ขั้นตอนการอัดกระดาษ

4.1 วางแม่พิมพ์หงายขึ้น

4.2 อัดกระดาษโทรศัพท์หน้าเหลืองที่เปียกพอหมาด ๆ ทิ้งทั้งแม่พิมพ์ (ดูภาพประกอบที่ 7)

4.3 เคี้ยวกาวจากแป้งข้าวเจ้า โดยนำแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำ แล้วนำไปเคี้ยวบนไฟอ่อนๆ ก็จะได้กาวแป้งข้าวเจ้าที่ต้องการ

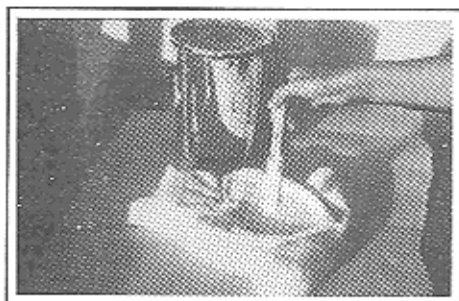
4.4 อัดชั้นของกระดาษขาวเทาซึ่งเปียกพอหมาดๆ ทากาวแป้งข้าวเจ้า ลงในแม่พิมพ์ให้ทั่ว และพยายามกดให้กระดาษขาวเทาเรียบสนิทกับแม่พิมพ์มากที่สุด เพราะจะได้รูปทรงและลวดลายชัดเจน และเพื่อให้ทราบว่าอัดกระดาษขาวเทาที่ขึ้นแล้ว ควรสลับด้านของกระดาษขาวเทาทุกครั้งเมื่ออัดหน้าใดหน้าหนึ่งทั่วทั้งแม่พิมพ์แล้ว ในขั้นตอนนี้ ควรอัดกระดาษขาวเทานี้ประมาณ 3 ชั้น (ดูภาพประกอบที่ 8)

4.5 เมื่อกระดาษที่อัดแห้งแล้ว นำกระดาษอัดออกจากแม่พิมพ์ก็จะได้กระดาษอัดรูปทรงตัวเรือนนาฬิกาที่ออกแบบ (ดูภาพประกอบที่ 9)

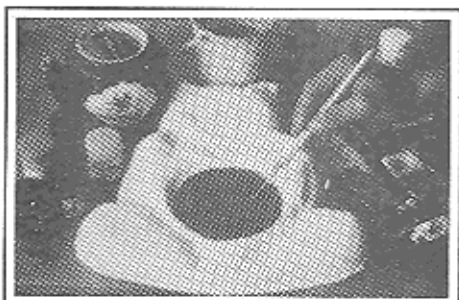
4.6 นำกระดาษแข็งสีน้ำตาล ที่มีที่แขวนด้านหลังเรียบร้อยแล้ว ปิดทับด้านหลังของตัวเรือนนาฬิกา

5. ขั้นตอนการตกแต่ง

5.1 ตกแต่งผิว โดยใช้กระดาษปรู๊ฟแถบเล็ก ๆ ทากาวแป้งข้าวเจ้าแปะติดทั่วชิ้นงานทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ประมาณ 2 ชั้น

ภาพที่ 11

ภาพที่ 12

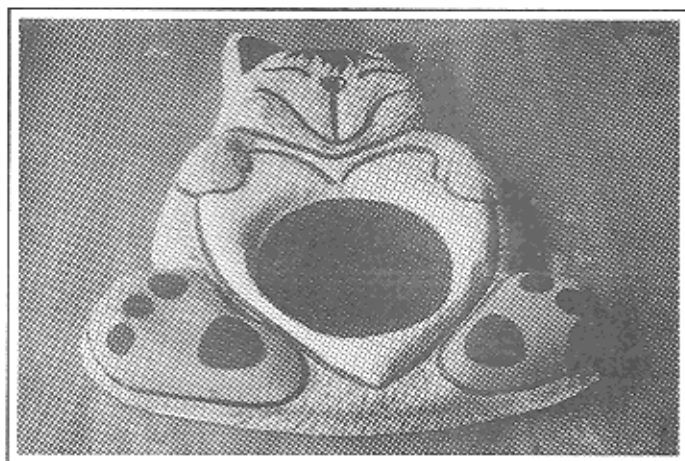
5.2 เมื่อแห้งแล้ว ใช้กระดาษทรายละเอียดขัด ตกแต่งให้ดูเรียบร้อย (ดูภาพประกอบที่ 10)

5.3 เตรียมพื้นบนชิ้นงานโดยทาสีน้ำพลาสติก สีขาวให้ทั่ว (ดูภาพประกอบที่ 11)

5.4 ตกแต่งลวดลาย ระบายสี ใช้สีน้ำพลาสติก หรือสีโปสเตอร์ระบายให้เกิดลวดลาย และสีเส้นสวยงามโดยมีข้อสังเกตว่า บริเวณหน้าปัดของตัวเรือน นาฬิกาไม่ควรมีลวดลายมากเกินไปเพราะจะทำให้ดู เข้มนาฬิกาไม่ชัดเจน (ดูภาพประกอบที่ 12)

5.5 ใช้น้ำมันเคลือบเงาผสมกับน้ำมันสนแล้วทา เคลือบชิ้นงานให้ทั่ว

5.6 ติดตั้งเครื่องนาฬิกา เข็ม และตัวเลขบนหน้าปัดจะได้นาฬิกากระต่ายอัดตามที่ต้องการซึ่งสามารถ นำมาตกแต่ง และใช้สอยภายในบ้านหรือถ้าสามารถผลิตได้จำนวนมากๆ ก็สามารถนำไปจำหน่ายหา รายได้ (ดูภาพประกอบที่ 13)

ภาพที่ 13

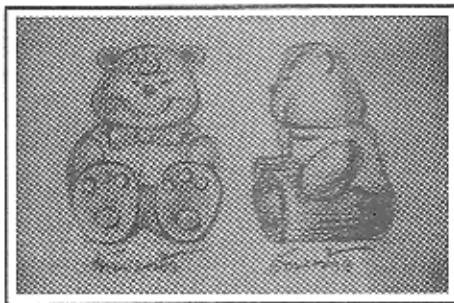

ภาพที่ 14

ตัวอย่างหัตถกรรมกระดาษอัด ประเภทนูน (Relief) ที่สามารถประดิษฐ์ได้ด้วยวิธีที่กล่าวมาแล้ว (ดูภาพประกอบที่ 14)

การประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัดประเภทลอยตัว (Round Relief)

การประดิษฐ์รูปสัตว์ลอยตัว

ภาพที่ 15

รูปสัตว์ลอยตัวที่จะประดิษฐ์ด้วยวิธีการอัดกระดาษในที่นี้เป็นรูปหมี ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้

1. ขั้นตอนการออกแบบ

ออกแบบรูปหมี ทั้งด้านหน้าและด้านข้างลงบนกระดาษวาดเขียน โดยคำนึงถึงความเรียบง่ายของรูปทรง และมีความสมดุลย์แบบสองข้างเท่ากัน (Symmetry Balance) (ดูภาพประกอบที่ 15)

ภาพที่ 16

2. ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ

ปั้นดินน้ำมันเป็นรูปหมี แบบลอยตัว ตามแบบที่ออกแบบไว้ (ดูภาพประกอบที่ 16)

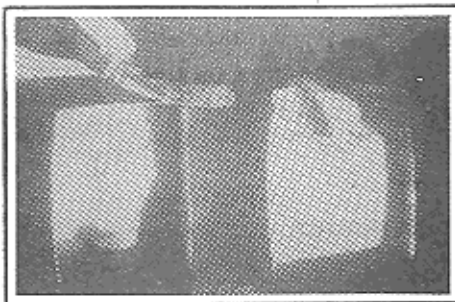
ภาพที่ 17

3.1 ใช้ลวดซึ่งตั้งแปงต้นแบบออกเป็น 2 ซีก
โดยพยายามให้แต่ละซีกสมดุลย์กัน
(ดูภาพประกอบที่ 17)

ภาพที่ 18

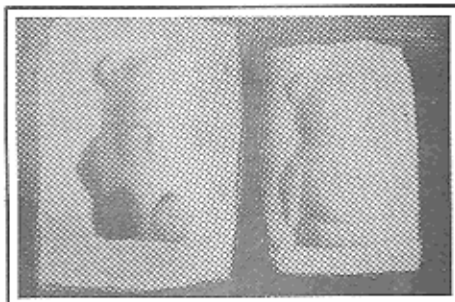
3.2 วางต้นแบบแต่ละซีก ลงบนพื้นเรียบก้นดิน
น้ำมันหรือดินเหนียว หรือกระดาษแข็งรอบต้นแบบ
ทั้งสอง ให้มีความสูงมากกว่าความหนา
(ดูภาพประกอบที่ 18)

ภาพที่ 19

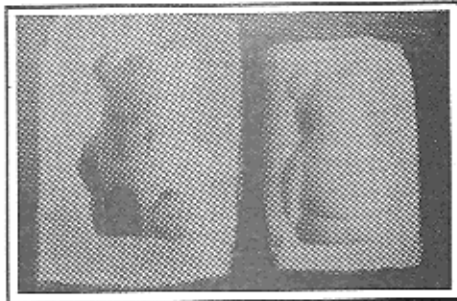
3.3 ผสมปูนปลาสเตอร์ เททับต้นแบบทั้งสอง ให้
สูงเสมอขอบที่กันและพยายามให้ด้านหลังเรียบ
เสมอ (ดูภาพประกอบที่ 19)

3.4 เมื่อปูนปลาสเตอร์แห้งพลิกแม่พิมพ์หงายขึ้นแกะเอาดินน้ำมันออกให้หมด ก็จะได้เข้าหรือ
แม่พิมพ์มี 2 ซีก (ดูภาพประกอบที่ 20)

ภาพที่ 20

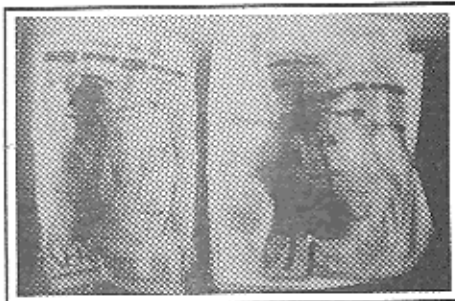
3.5 ใช้เครื่องมือแกะสลัก และกระดาษทรายขัด
แต่งแม่พิมพ์ทั้ง 2 ให้ดูเรียบร้อย

ภาพที่ 21

4. ขั้นตอนการอัดกระดาษ

4.1 วางแม่พิมพ์ทั้ง 2 หยายขึ้น
(ดูภาพประกอบที่ 21)

ภาพที่ 22

4.2 อัดกระดาษโทรศัพท์หน้าเหลืองที่เปียก
หมด ๆ ให้ทั่วแม่พิมพ์ทั้ง 2
(ดูภาพประกอบที่ 22)

ภาพที่ 23

4.3 นำกระดาษขาว-เทา ที่ฉีกเป็นชิ้นๆ ขนาดพอ
สมควร และเปียกหมดๆ ทากาวแป้งข้าวเจ้าอัด
กระดาษขาว-เทา ลงไปในแม่พิมพ์ประมาณ 3 ชั้น
ทั้ง 2 แม่พิมพ์
(ดูภาพประกอบที่ 23)

ภาพที่ 24

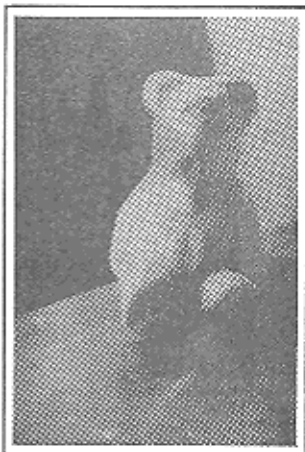
4.4 เมื่อกระดาษอัดแห้งแล้ว นำกระดาษที่อัด
ออกจากแม่พิมพ์ทั้งสอง ก็จะได้กระดาษอัดรูปทรง
ของหมี่ ซีกหน้าและซีกหลัง
(ดูภาพประกอบที่ 24)

ภาพที่ 25

4.5 นำกระดาษอัดรูปหมี ทั้งด้านหน้า และด้านหลังมาประกอบเข้าเป็นรูปทรงเดียวกัน โดยใช้กระดาษปริ๊ฟหากาวแปงข้าวเจ้าปะติดตรงรอยต่อ ให้เรียบสนิทจะได้รูปทรงรูปหมีลอยตัว

(ดูภาพประกอบที่ 25)

ภาพที่ 26

5. ขั้นตอนการตกแต่ง

5.1 ตกแต่งผิว โดยใช้กระดาษปริ๊ฟปะติดให้ทั่วชิ้นงาน ประมาณ 2 ชั้น

5.2 เมื่อแห้งแล้วใช้กระดาษทรายละเอียดขัดตกแต่ง

5.3 เตรียมพื้นผิวของชิ้นงาน โดยการทาสีพลาสติกขาวทั่วชิ้นงาน 1 ชั้น

(ดูภาพประกอบที่ 26)

ภาพที่ 27

5.4 ตกแต่งสี โดยใช้สีน้ำพลาสติก หรือสีโปสเตอร์ระบายให้เกิดลวดลาย และสีเส้นตามที่ออกแบบ

5.5 ใช้น้ำมันเคลือบเงาผสมน้ำมันสนทาเคลือบชิ้นงานให้ทั่ว มีข้อสังเกตว่าไม่ควรเคลือบเงามากเกินไป เพราะน้ำมันเคลือบจะไหลย้อยเกิดคราบไม่สวยงาม

เราจะได้อัตถกรรมกระดาษอัดลอยตัวรูปหมีที่สวยงามสามารถนำไปตกแต่งอาคารบ้านเรือน ทั้งยังสามารถ เป็นของที่ระลึก ที่มีคุณค่าทั้งผู้ให้และผู้รับ (ดูภาพประกอบที่ 27)

ภาพที่ 28

ตัวอย่างหัตถกรรมกระดาษอัดประเภทลอยตัว (Round Relief) ที่สามารถประดิษฐ์ได้ด้วยวิธีดังกล่าว ในฉบับนี้ขอแนะนำการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัดเพียง 2 วิธี ซึ่งเป็นวิธีการประดิษฐ์ที่สามารถผลิตได้เหมือนกัน และเป็นจำนวนมาก (Mass Production) ตามต้องการ ฉบับหน้าถ้ามีโอกาสจะเสนอวิธีการประดิษฐ์หัตถกรรมกระดาษอัดในวิธีการอื่นๆ ที่น่าสนใจ (ดูภาพประกอบที่ 28)
